

Ἡ κυρία Σέστακωφ ὁμως ἔμεινε εὐχαριστημένη ἀπὸ τὴν ἔργασία τους. Ὅσο γιὰ τὸ Νικόλα, ὁμολογεῖ βέβαια πὼς δὲν πέτυχε μὲ τὴν ἔργασία του τὸ ἀποτέλεσμα ποῦ ἐπιθυμοῦσε, ὁμως νιώθει τὸν ἑαυτό του εὐτυχισμένο ποῦ μπόρεσε νὰ μελετήσει ἀπὸ κοντὰ παρτιτούρες τόσο μεγάλης καλλιτεχνικῆς ἀξίας.

«Ἡ μελέτη τῶν παρτιτουρῶν τοῦ Γκλίνκα—γράφει ἀργότερα—στάθηκε γιὰ μένα, μιὰ θαυμάσια διδαχὴ».

Ὅστερα ἀπ' αὐτὴν τὴ μελέτη βρίσκει πὼς ἡ ὄπερά του «Πσκοβιταῖν» ἔχει σοβαρὰ ἐλαττώματα. Τώρα βλέπει τί πρέπει νὰ προσθέσει, ν' ἀλλάξει, νὰ ξαναενορχηστρώσει. Ρίχνεται λοιπὸν μὲ θάρρος στὴ δουλειά, ἔχοντας καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Μπαλακίρεφ, ποῦ, ὅπως ἔκανε ἄλλοτε, ξαναρχίζει νὰ τοῦ δίνει συμβουλές. Μὰ ὕστερα ἀπὸ ἑνὸς ἔτους εὐσυνείδητης δουλειᾶς μένει δυσαρεστημένος ἀπὸ τίς μεταβολές ποῦ ἔφερε στὸ ἔργο του αὐτό. Βέβαια ἡ κατασκευὴ του τώρα εἶναι καλύτερη καὶ νιώθει κανεὶς τὴ στέρεη τεχνικὴ τοῦ συνθέτη· ἡ ὄπερα ὁμως εἶναι μεγάλη, στεγνὴ, βαρειά. Ἡ τάση τοῦ Ρίμσκυ—Κόρσακωφ πρὸς τὸ κοντραποῦντο βαραίνει σὰ ζυγὸς πάνω σ' ὀλόκληρο τὸ ἔργο, ποῦ ἔχασε τώρα τὴ νεανικότητα καὶ τὴ δροσιά του· κι ἡ διεύθυνση τῶν αὐτοκρατορικῶν θεάτρων ἀρνεῖται ν' ἀνεβάσει τὴν ὄπερα αὐτὴ στὴν καινούρια τῆς ἔκδοση.

Κι ὁμως ὁ συνθέτης δὲ στενοχωριέται πολὺ γι' αὐτὴ τὴν ἄρνηση, μάλιστα φαίνεται σὰν ἀνακουφισμένος κάπως, καὶ βρίσκει, πὼς τόσο τὸ καλύτερο, γιὰ τὸ ἔργο του αὐτὸ δὲν εἶναι ἀκόμη τέλειο.

Γιὰ κάμποσο λοιπὸν καιρὸ εἶναι τόσο πολὺ ἀπασχολημένος ἀπὸ διάφορες ὑπηρεσιακὲς ὑποχρεώσεις του, ὥστε δὲν ἔχει τὸ κουράγιο νὰ καταπιαστεῖ μὲ «κάτι ἐντελῶς διαφορετικὸ καὶ καινούριο». Ἡ ἐπιθεώρηση τῶν ναυτικῶν μουσικῶν τοῦ παίρνει πολὺν καιρὸ. Γιὰ τὸ δὲ χάνει μονάχα πολὺτιμο χρόνον μὲ τίς μετακινήσεις ποῦ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ κάνει, ἀλλὰ πρέπει, γιὰ ν' ἀνανεώνει τὸ ρεπερτόριο, νὰ κάνει ἕνα σωρὸ μεταγραφῆς ἔργων γιὰ μὲν πάντα. Κι ὕστερα, ὅπως πάντα, ἀφίεται νὰ παρα-

συρθεί από τη δουλειά του· και δὲν περιορίζεται στις μεταγραφές, ἀλλὰ συνθέτει ἕνα «Κοντσέρτο γιὰ τρομπόνι καὶ στρατιωτική μουσική», ἕνα «Κομμάτι κοντσέρτου γιὰ κλαρίνο» μὲ συνοδεία ἐπίσης μπάντας καὶ «Παραλλαγές πάνω σ' ἕνα θέμα τοῦ Γκλίλκα» γιὰ ὄμποε. Δουλεύοντας πάντα, δὲν παύει νὰ ψάχνει νὰ βρεῖ ἕνα λιμπρέτο γιὰ ὄπερα. Ἐκεῖ λοιπὸν ποὺ ξαναδιάβαζε κάποια μέρα στὸ τραῖνο, τὰ διηγήματα τοῦ Γκόγκολ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐνιωθε πάντα ἀπεριόριστη ἀγάπη, διάλεξε ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὴ «Νύχτα τοῦ Μάη» ποὺ τὴν εἶχε διαβάσει μὲ δυνατὴ φωνὴ στὴ Ναντίνα Πυργκόλντ τὴν ἡμέρα ποὺ ἀλληλοεξομολογήθηκαν τὸν ἔρωτά τους. Διασκεύασε λοιπὸν αὐτὸ τὸ διήγημα σὲ λιμπρέτο ὄπερας. Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο πέτυχε νὰ συνταιριάσει τὸ θέμα ποὺ λατρεύει πραγματικά, μὲ τὴ λαϊκὴ πλευρὰ ποὺ περιέχει εἰδωλολατρικά ὑπολείμματα.

Ἡ ὄπερα αὐτὴ ἔγινε δεχτὴ ἀμέσως ἀπὸ τὸ Ναπράβνικ καὶ τὴ διεύθυνση τῶν αὐτοκρατορικῶν Θεάτρων.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ, ὁ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ, μ' ὄλο ποὺ θέλει ν' ἀφοσιωθεῖ στὴ σύνθεση, ἀναγγέλλει τέσσερα κοντσέρτα ποὺ θὰ ἔδινε ἡ Μουσικὴ Σχολὴ μὲ δωρεὰν φοίτηση.

Τὸ ταμεῖο εἶναι καλὰ γεμᾶτο, χάρις στις φροντίδες τοῦ Μπαλακίρεφ, ποὺ μαζεύει παντοῦ ὅπου μπορεῖ ἐπίτιμα μέλη—δωρητές· κι ὁ Νικόλας νιώθοντας πὼς δὲ δεσμεύεται ἀπὸ χρηματικὲς ἀνάγκες, διαλέει μὲ περισσότερη ἀνεση ἔργα γιὰ τὰ προγράμματά του. Βάζει σ' αὐτὰ μερικὲς πρῶτες ἐκτελέσεις συνθέσεων τοῦ Μποροντίν, γιὰ νὰ ὑποχρεώσει αὐτὸν τὸ συνθέτη ν' ἀποτελειώσει πολλὰ ἔργα του, ποὺ περίμεναν ἀπὸ καιρὸ τὰ λίγα μέτρα ποὺ τοὺς ἔλειπαν γιὰ νὰ τελειώσουν.

Γιατὶ ὁ δόλιος ὁ Μποροντίν ἀπασχολημένος μὲ κάθε λογῆς δουλειές, κάποτε μάλιστα ἀνόητες, ξεχνοῦσε πὼς ἦταν καὶ λιγάκι μουσικός· κι ὁ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ, μὲ ἀπαράμιλλη δραστηριότητα, ἀνάλογη μὲ τὸ θαυμασμὸ ποὺ ἔτρεφε γιὰ τὸ Μποροντίν, δὲ βαρυόταν νὰ τὸν ἐνοχλεῖ διαρκῶς γιὰ νὰ τὸν ἀναγκάζει νὰ συνθέτει. Πολλὲς φορές μάλιστα πήγαινε ἐπανελημμένως τὴν ἴδια μέρα στὸ σπίτι του γιὰ νὰ τοῦ θυμίσει πὼς

του υποσχέθηκε τὸ τάδε ἔργο γιὰ τὴν τάδε ἡμερομηνία κι ὅτι ἔπρεπε νὰ βιαστεῖ. Κάποτε εἶχε γράψει στὸ πρόγραμμα μιᾶς συναυλίας τῆς Μουσικῆς Σχολῆς μὲ δωρεάν φοίτηση, τοὺς «Πολοβτσιανοὺς χορούς», καὶ ζητοῦσε ἐπίμονα ἀπὸ τὸ Μποροντίν νὰ τοῦ παραδώσει ἐγκαίρως πλήρη τὴν παρτιτούρα καὶ τίς πάρτες αὐτοῦ τοῦ ἔργου, μὰ τοῦ κάκου.

«Στὸ τέλος, διηγεῖται ὁ ἴδιος ὁ Κόρσακωφ, τοῦ προτείνω νὰ τὸν βοηθήσω νὰ ἐνορχηστρώσει αὐτὸ τὸ ἔργο· καὶ τότε ἔρχεται ἕνα βράδι σπíti μου, καὶ μοῦ φέρνει τὴν ἀρχὴ ἀπὸ τοὺς «Χορούς», κι οἱ τρεῖς μας μαζί: ἐκεῖνος, ὁ Λιάντωφ κι ἐγὼ ἀφοῦ μοιραστήκαμε τὴ δουλειά, βαρθήκαμε βιαστικά ν' ἀποτελειώσουμε τὴν ἐνορχήστρωση. Γιὰ νὰ κάνουμε πιὸ γρήγορα γράφουμε μὲ μολύβι κι ὄχι μὲ μελάνι. Ἔτσι περνᾶμε ὄλη σχεδὸν τὴ νύχτα δουλεύοντας. Μόλις τελειώνει ἕνα φύλλο, ὁ Μποροντίν τὸ σκεπάζει μὲ ὑγρὴ τζελατίνα γιὰ νὰ ἐμποδίσει τὸ μολύβι νὰ σβυστεῖ καί, γιὰ νὰ στεγνώνουν πιὸ γρήγορα, κρεμάει τὰ φύλλα ἀπὸ σπάγγους μέσα στὸ γραφεῖο μου, σὰ νάναι ἀσπρόρουχα. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὸ ἔργο ἐτοιμάζεται καὶ μπορεῖ νὰ σταλεῖ στὸ ἀντιγραφέα. Ἔτσι, χάρις στὰ κοντσέρτα τῆς Μουσικῆς Σχολῆς μὲ δωρεάν φοίτηση, μερικὲς σελίδες, αὐτὴ καὶ τὴν ἐπόμενη χρονιά (1879 - 1880), τέλειωσαν, ἄλλες ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ συνθέτη κι ἄλλες μὲ τὴ βοήθεια μου. Πάντως, χωρὶς τὰ κοντσέρτα τῆς Μουσικῆς Σχολῆς μὲ δωρεάν φοίτηση ἢ τὴν τύχη τῆς ὄπερας «Ὁ Πρίγκηπας Ἰγκὸρ» θὰ ἦταν ἐντελῶς διαφορετικὴ».

Καὶ δὲν εἶχε μονάχα μὲ τὸ Μποροντίν ὄλους αὐτοὺς τοὺς παραδαρμούς ὁ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ, ἀλλὰ δυστυχῶς κάθε φορὰ πού ἤθελε νὰ ἐκτελέσει ἔργο κανενὸς φίλου του. Ἄν ὁ Μποροντίν δὲν εὐκαιροῦσε ποτέ, ὁ Λιάντωφ ἀντίθετα ἦταν ἕνας τεμπέλης πού δὲν εἶχε τὸν ὁμοίό του, κι ὁ Μουσόργκσκυ εἶχε μονάχα προσχέδια ἔργων του πού δὲν τὰ τέλειωνε ποτέ.

Δὲν μποροῦμε βέβαια παρὰ νὰ θαυμάσουμε τὴν ἐπιμονὴ τοῦ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ μὲ τὴν ὁποία ἀνάγκαζε τοὺς φίλους του νὰ δουλεύουν ὡς πού νὰ τελειώσουν κάποιο ἔργο τους, μὲ τὴν

προοπτική της εκτέλεσής του. "Άλλοι στη θέση του θάχαν σίγουρα βαρεθεί.

V

Στά 1879, τὸ καλοκαίρι, εἶναι γιὰ τὸν Κόρσακωφ, ἀντίθετα πρὸς τὶς συνήθειές του, μιὰ περίοδος ἀνάπαυσης καὶ ἡρεμίας σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ μουσικὴ του παραγωγὴ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ «Φανταστικὸ Παραμῦθι» (τοῦ Πούσκιν), δὲ συνέθεσε τίποτα ἄλλο. Καὶ μάλιστα αὐτὸ τὸ «Παραμῦθι» δὲν εἶχε τελειώσει ἐντελῶς στὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ. Μὰ ὁ Ρίμσκυ Κόρσακωφ δὲ θέλησε νὰ τὸ ξανακοιτάξει καὶ νὰ τὸ διορθώσει ἀμέσως, ἀπὸ φόβο μὴν πέσει στὸ ἴδιο λάθος, ὅπως μὲ τὴν «Πσκοβιταίν», καὶ προτίμησε νὰ βάλει προσωρινὰ κατὰ μέρος τὸ «Παραμῦθι». Ἐπειτα ἦταν ὑπερβολικὰ ἀπασχολημένος μὲ τὴ σκηνοθεσίᾳ τῆς «Νύχτας τοῦ Μάη».

Θυμώνει γιὰ μερικές περικοπές πού ἀπαιτεῖ, χάρις συντομίας, ὁ Ναπραβνίκ καὶ γιὰ τὶς ἡλιθιότητες τοῦ σκηνοθέτη· μὰ ἡ πρεμιέρα τῆς ὄπερας αὐτῆς εἶχε ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία. Ἄλλο μονο ὅμως, πόσο ἐφήμερη! Γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμη ἢ τόσο κακοπροαίρετη κριτικὴ ἐπηρέασε δυσμενῶς τὸ κοινό. Ὁ πιὸ ἀύστηρος—ἢ μᾶλλον ὁ πιὸ κακόψυχος—κριτικὸς εἶναι σίγουρα ὁ Κάισαρ Κούϊ, πού γράφει ἕνα ἄρθρο πολὺ ψυχρὸ, λέγοντας, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, πὼς ὁ συγγραφέας, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ πού ἀντλεῖ ἀπὸ τὶς συλλογές τῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν, δὲν ξέρει νὰ γράφει παρὰ μικρὰ θέματα, μικρὲς φρασσοῦλες.... Κι ἡ ὄπερα, πού στη πρεμιέρα τῆς μιτζαρίστηκαν μερικά τῆς μέρη, ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὸ ρεπερτόριο τοῦ θεάτρου ὕστερα ἀπὸ δεκαοχτὸ παραστάσεις.

Τὸ παράξενο εἶναι, πὼς, παρὰ τὴν ἀποτυχία αὐτῆ, παρὰ τὴν ἄρνηση τῆς διεύθυνσης τῆς Ὀπερας ν' ἀνεβάσει τὴν «Πσκοβιταίν», ὁ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ ἐτοιμάζεται, τὴν ἴδια χρονιά, νὰ γράφει μιὰ καινούρια ὄπερα, πάλι μὲ φανταστικὴ ὑπόθεση: τὴ «Σνεγκούροτσκα», πάνω σ' ἕνα παραμῦθι τοῦ Ὀστρόβσκυ. Στὴν πρόθεσή του νὰ γράφει αὐτὴ τὴν ὄπερα, ὑπάρχει πάντα

ή επιθυμία ν' αξιοποιήσει την αγάπη του για τὰ παλιά ειδωλο-
λατρικά ρούσικα ξθιμα και για τόν ποιητικό τους πανθεισμό.

Ἡ ὑπόθεση τοῦ ἔργου αὐτοῦ τὸν μαγεύει. Κατὰ τὴ διάρ-
κεια τοῦ χειμῶνα, πιεζόμενος ἀπὸ κάθε λογῆς ἀπασχολήσεις,
μὲ τίς ὥρες του πιασμένες ἀπὸ τοὺς μαθητές του (γιατὶ ἔχει
ὄλο και περισσότερα (ἰδιαίτερα μαθήματα), κατορθώνει νὰ βρί-
σκει τὸν καιρὸ γιὰ νὰ γράψει τὸ λιμπρέτο και νὰ κάμει μερικά
σκίτσα· και περιμένει ἀνυπόμονα τὸ καλοκαίρι γιὰ νὰ ριχτεῖ
ἐξ ὀλοκλήρου στὴ δουλιά.

Ἐκεῖνο λοιπὸν ἀκριβῶς τὸ καλοκαίρι τοῦ 1880, μπόρεσε
ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν Πετρούπολη, και νὰ νοικιάσει ἕνα
μεγάλο ἀγρόχτημα στὴν ἐξοχή, μακρὰ ἀπὸ κάθε θόρυβο και
κοσμικὴ ζωὴ. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ του ποὺ ἔβλεπε
ἀπὸ τόσο κοντὰ τὴν πραγματικὴ ρούσικη ὕπαιθρο και ἀποφα-
σίζει νὰ μείνει ἐκεῖ γιὰ πολὺ, μιὰ κι ὄλα τὸν μαγεύουν στὴν
ἐξοχὴ αὐτὴ.

Συνθέτει λοιπὸν μὲ τέτοια εὐκολία και τέτοια γρηγοράδα
ποὺ δὲν εἶχε γνωρίσει ποτέ, ὡς τότε. Συνολικά, χωρὶς τὴν ἐ-
νορχήστρωση, ἡ «Σνεγκούροτσκα» τέλειωσε στὶς 12 Αὐγού-
στου. Εἶναι σχεδὸν ἀπίστευτο! Ξανακαταπιάστηκε τότε μὲ τὸ
«Φανταστικὸ Παραμῦθι» κι ἀφοῦ τὸ τέλειωσε, τὸ ἐνορχήστρω-
σε μὲ τὴν ἴδια γρηγοράδα. Μά, σὰν γύρισε στὴν Πετρούπολη
ξανάμπλεξε μὲ ὄσες ἀσχολίες τὸν ἐμπόδιζαν νὰ συνθέτει—τὸ
ᾠδεῖο, τὴ Μουσικὴ σχολὴ μὲ δωρεὰν φοίτηση, τίς στρατιωτι-
κὲς μουσικὲς και τὰ ἰδιαίτερα μαθήματα—ποὺ τοῦ ἔκλεβαν τὸ
καλύτερο μέρος τοῦ χρόνου του.

Εὐτυχῶς, ἐκεῖνη τὴ χρονιά εἶχε ἀνάμεσα στοὺς μαθητές
του ἕναν «καινούριο»: τὸ Σάσα Γκλαζούνωφ, ποὺ τὸν ἔβρισκε
ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέροντα. Εἶναι ἕνα παιδί δεκαπέντε χρονῶν,
ποὺ παίζει πιάνο σὰν ρούσικο ἀρκούδι, μὰ ποὺ ἔχει τέτοιο τα-
λέντο συνθέτη, ὥστε ὁ δάσκαλός του βρίσκει, πῶς, ἐκτὸς ἀπὸ
τὸ κοντραποῦντο, δὲν ἔχει πιά νὰ τοῦ μάθει πολλὰ πράγματα.
Αὐτὴ ἡ γρήγορη και καταπληχτικὴ πρόοδος τοῦ μαθητῆ του
δίνουν μεγάλη χαρὰ στὸ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ· μὰ κάποτε, ὅταν

δὲν ἔχει καιρὸ γιὰ τὴν προσωπική του δουλειά, ἡ διδασκαλία τὸν κουράζει.

Κι ὅμως παρὰ τὴ δυσκολία ποὺ δοκιμάζει γιὰ νὰ βρεῖ μερικές ὥρες ἐδῶ κι ἐκεῖ γιὰ τὴ δημιουργική του ἐργασία, καταπιάνεται μὲ τὴν ἐνορχήστρωση τῆς «Σνεγκούροτσκα». Ἡ δουλειὰ αὐτὴ ἄρχισε ἀπὸ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1880 καὶ τέλειωσε τὸ Μάρτη τοῦ 1881· κι ἡ παρτιτούρα αὐτῆς τῆς ὄπερας ἔχει περὶ τὶς 606 σελίδες. Στὸ ἔργο αὐτὸ ὁ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ κάνει πολὺ μεγάλη χρῆση ρωσικῶν λαϊκῶν μελωδιῶν, ποὺ τὶς πῆρε ἀπὸ τὴ συλλογὴ του. Ὅμως τὰ τρία τραγούδια τοῦ Λέλ, ποὺ οἱ κριτικοί, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπ' αὐτά, κατηγοροῦν τὸ συνθέτη, πὼς τὰ περιμάζεψε ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα μὲ φολκλόρ, ἔχουν βέβαια λαϊκὸ χαραχτήρα, ἔχουν ὅμως συντεθεῖ ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὸ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ.

Στὴ «Σνεγκούροτσκα» χρησιμοποιεῖ τὴν ἀχρησιμοποίητη μουσική τοῦ σχεδίου τῆς ὄπερας του. «Μλάντα». Ὅπως καὶ στὴ «Νύχτα τοῦ Μάη», διαπιστώνουμε καὶ στὴ «Σνεγκούροτσκα» τὴν κλίση, τοῦ συνθέτη πρὸς τοὺς ἀρχαίους τρόπους.

Ἄπο ἀρμονικὴ ἄποψη ἡ ὄπερα αὐτὴ ἔχει μερικοὺς πετυχημένους νεωτερισμούς, ὅπως π.χ, τὴ συγχορδία μὲ ἕξη νότες τῆς ἀνημιτόνιας σκάλας ἢ τὴν ἀρμονία τοῦ τελικοῦ ὕμνου σὲ 11|4 μὲ τὴ λαμπερόχρωμη ἤχησή του. Τέλος, στὴ «Σνεγκούροτσκα» γίνεται γιὰ πρώτη φορὰ πλατεία χρῆση τοῦ «λάϊτμοτιφ». Κι ὅμως ὁ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ ἐλάχιστα γνώριζε τὴ μουσική τοῦ Βάγκνερ.

Στὴν ἐνορχήστρωση τῆς «Σνεγκούροτσκα» ὑπάρχει μιὰ καινούρια τάση τοῦ συνθέτη ἀρκετὰ πετυχημένη: τὰ πολλὰ ὄλα γιὰ τὰ ὄργανα τῆς ὀρχήστρας. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ Ρίμσκυ—Κόρσακωφ εἶχε μιὰ προτίμηση γιὰ τὸ κλαρινέτο, γι' αὐτὸ βλέπουμε ὅτι τ' ὄργανο αὐτὸ ἔχει πολλὰ ὄλα κι ἕναν κύριο ρόλο στὴ «Σνεγκούροτσκα», μὰ ὑπάρχουν ἐπίσης στὸ ἔργο αὐτὸ καὶ ὄλα βιολιοῦ, βιολοντσέλου, καὶ ὄμποιε. Μπορεῖ νὰ μὴν ἀρέσει ἢ «Σνεγκούροτσκα», εἶναι ὅμως ἀναντίρρητα μιὰ ὄπερα γεμάτη γοητευτικὴ ποίηση, γερὰ κατασκευασμένη καὶ ἐνορχηστρω-

μένη κατά τὸ λαμπρότερο τρόπο. «Ἄφου τέλειωσα τὴ «Σνεγκούροτσκα», λέει ὁ συγγραφέας, τότε ἔνωσα πῶς εἶχα γίνει ὄριμος πιά μουσικός· ἕνας συνθέτης ὄπερας πού πατοῦσα σίγουρα σὲ στέρεες βάσεις».

Ἄφου ὁ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ εἶχε κρῦψει ἀπὸ τὰ μέλη τῆς μικρῆς συντροφιάς τὴν πρόθεσή του νὰ γράψει μιὰ ὄπερα πάνω στὴν ὑπόθεση τῆς «Σνεγκούροτσκα». Ἐνα βράδι λοιπόν, ξαφνικά, τοὺς ἔπαιξε ὁλόκληρη τὴν καινούρια ὄπερά του. Ὅλοι, ποιὸς λίγο ποιὸς πολύ, ἐξετίμησαν τὸ ἔργο αὐτό· πάντως στὸ σύνολο του τοὺς ἄρεσε πολύ.

Κι ἔτσι φτάνουμε στὴν τόσο ταραγμένη ἐποχὴ τοῦ 1880—1881. Ἡ Ρωσία χάνει τὸν ἐλευθερωτὴ τῆς Τσάρου (Ἄλεξανδρο τὸ 2ο) πού δολοφονήθηκε τὴν 1η Μαρτίου τοῦ 1881, καί τις 16 τοῦ ἴδιου μηνός, πεθαίνει ὁ Μουσόργκσκυ, βυθίζοντας σ' ὀδυνηρὸ πένθος ὄλους τοὺς Ρώσους μουσικούς.

Τὸ ἐθνικὸ πένθος σταμάτησε γιὰ λίγο τὴν καλλιτεχνικὴ ζωὴ τῆς πρωτεύουσας. Δὲ δόθηκε παρὰ μιὰ μονάχα συναυλία ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία ρωσικῆς μουσικῆς. Σ' αὐτὴ παίχτηκε, σὲ πρώτη ἐκτέλεση, ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ συνθέτη, τὸ «Φανταστικὸ παραμῦθι», ἀναθεωρημένο πιά καὶ τελειωμένο. Ἐπίσης στὴ Μουσικὴ Σχολὴ μὲ δωρεὰν φοίτηση, μονάχα τὴν πρώτη συναυλία μπόρεσαν νὰ δώσουν. Ἦταν ἡ τελευταία συναυλία αὐτῆς τῆς Ἑταιρείας πού διηύθυνε ὁ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ καὶ ἡ τελευταία πού παρακολούθησε ὁ Μουσόργκσκυ, πού ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα τοῦ ἔπαιξαν «τὴν καταστροφὴ τοῦ Σεναχέριμπ». Ὁ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ ἐτοίμασε αὐτὸ τὸ ἔργο (μὲ χορωδίες) μὲ τὴν πιὸ μεγάλη φροντίδα κι ἔνωσε ἐξαιρετικὴ χαρὰ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ συνθέτη του, πού τὸ κοινὸ τὸν ἀπεθέωσε κυριολεχτιμὰ, καλώντας τον πέντε φορές ἐπὶ σκηνῆς!

Ἄπὸ καιρό, ὁ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ, ἔβρισκε πολὺ δυσάρεστο τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Μπαλακίρεφ ἀνακατευόταν σὲς ὑποθέσεις τῆς Μουσικῆς Σχολῆς μὲ δωρεὰν φοίτηση· γι' αὐτὸ ἀποφάσισε τελικὰ νὰ δώσει τὴν παραίτησή του, ἀφου μάλιστα εἶχε ἔτοιμη καὶ τὴν κατάλληλη πρόφασιν: ὁ ἐκτελεστὴς τῆς δια-

θήκης του Μουσόργκσκυ, του έμπιστεύθηκε δλα τὰ χειρόγρα του πεθαμένου συνθέτη, γιά νά τὰ ξανακοιτάξει και νά έπιμεληθει τήν έπικείμενη πλήρη έκδοσή τους από τόν έκδοτικό οίκο Μπέσελ.

Αυτή ή άναθεώρηση και ή έπιμέλεια τών χειρόγραφων του Μουσόργκσκυ, που έλαχε στό Ρίμσκυ - Κόρσακωφ, ήταν μιá τεράστια έργασία, γιατί, άν μερικά από τὰ έργα του Μουσόργκσκυ ήσαν τελειωμένα, άλλα, σαν τήν «Κοβαντσίνα» ή «Τό έμποροπανήγυρο του Σοροτσίνσκ», είχαν μείνει άτέλειωτα, άνορχήστρωτα και τὰ χειρόγραφα παρουσίαζαν μιá τρομαχτική άταξία. Μά ό Ρίμσκυ - Κόρσακωφ, με τή συνηθισμένη του άκούραστη άφοσίωση, άρχισε πρώτα - πρώτα νά ταξινομεί και νά ξεδιαλέγει τὰ χειρόγραφα αυτά.

Όμως από τις λίγες γραμμές του, που δημοσιεύουμε πιό κάτω, φαίνεται πως προαισθανόταν τις κατηγορίες που θ' άκουγε άργότερα, σχετικά μ' αυτή τήν έργασία που άνέλαβε, από τούς θαυμαστές του Μουσόργκσκυ :

«Όλα ήσαν παρατημένα (άπό τό Μουσόργκσκυ) στην πιό οίκτηρή κατάσταση· έβρισκε κανείς σ' αυτά τὰ χειρόγραφα άνόητες και παράλογες άρμονίες, φριχτές κινήσεις τών φωνών· κάποτε μετατροπίες, από τις πιό άσυνάρτητες, και κάποτε μιá άπελπιστική άπουσία μετατροπιών. Όρισμένα έργα του γιά όρχήστρα παρουσίαζαν μιá κακή ένορχήστρωση. Με λίγα λόγια, παντού διαπίστωνε κανείς έναν άλαζονικό και αυθάδη έρασιτεχνισμό.

Που και που εύρισκε κανείς σ' αυτά στιγμές έπιδειξίότητας και τεχνικής γνώσης, μά τις περισσότερες φορές φαινόταν έκδηλη ή τεχνική άδυναμία του συνθέτη. Μά μαζί μ' δλα αυτά τὰ έλαττώματά τους, δλες σχεδόν οι συνθέσεις του ήσαν τόσο γεμάτες από ταλέντο, τόσο πρωτότυπες κι έφερναν τóσους νεωτερισμούς και τόση ζωή, ώστε ήταν άπαραίτητο νά έκδοθούν. Όμως άν έκδίδονταν χωρίς κάποιο έμπειρο χέρι νά βάλει τάξη σ' αυτές, ή έκδοσή τους δε θά παρουσίαζε παρά μονάχα έλα βιογραφικό-ιστορικό ένδιαφέρον.